

A lengyel regionális politika és intézményei

Polish regional policy and institutions

MEZEI CECÍLIA, SCHMIDT ANDREA

KULCSSZAVAK: Lengyelország, területfejlesztés, regionális politika, területi egyenlőtlenségek, tervszerződések, Strukturális Alapok

ABSZTRAKT: A Magyarországhoz több szállal kapcsolódó Lengyelország regionális sajátosságai, valamint a regionális egyenlőtlenségek és az uniós GDP-átlagtól való lemaradás leküzdésére irányuló megoldásai egyaránt érdekesek lehetnek hazánk számára. A sok hasonló területi probléma mellett azonban számos jelentős különbség van a két ország regionális politikája között. Lengyelországban az EU-csatlakozásra való felkészülés közben tényleges közigazgatási reformot hajtottak végre, a regionális politika pedig önálló ágazati politikává tudott válni. Miközben az ország fejlődése szempontjából meghatározó forrásokat jelentő Strukturális Alapok menedzselésére létrehozott intézményrendszer az ágazati irányítási rendszerbe integrálódik, mégis decentralizált formában működik, hiszen a regionális önkormányzatok döntési kompetenciákkal rendelkeznek nem csupán a francia mintára kialakított tervszerződések megkötésében, de a decentralizált operatív programok irányításában is.

Az alapvetően leíró jellegű tanulmány, amely kitér a lengyel regionális politika, valamint eszköz- és intézményrendszerének fejlődésére, olyan megoldásokat is bemutat, amelyek hasznosak lehetnek a hazai területpolitika jövőbeli alakítása szempontjából.

KEYWORDS: Poland, regional development, regional policy, regional inequalities, voivodship contracts, Structural Funds

ABSTRACT: The characteristic regional features and the territorial disparities of Poland, its struggle and its solutions to catch up with the average GDP of the European Union can be instructive for Hungary, and the Hungarian regional-policy experts, too. Polish regional policy is based on well-functioning and stable institutions working according to a well-defined philosophy of decentralisation.

Poland and Hungary had several connections and ties in the past centuries. Although the territorial problems were similar in the case of the two states, there is a significant difference in their regional policies. In the process of European integration a real administrative reform was carried out in Poland, and regional policy could become an independent sectoral policy. Instead of 49 smaller voivodships, 16 new (two-level) voivodships according to the NUTS system began functioning in 1999. The new administrative structure required some essential reforms in regional policy and the creation of new institutions responsible for regional policy. The whole reform movement followed the requirements of European integration. The institutions established in order to manage the sources coming from the Structural Funds began to function as integrated parts of the sectoral policies, but in a decentralised fashion. This is visible in the competencies of the regional governments not only in case of voivodship contracts which are

based on the French example, but also in the decentralised operative programmes proper. Poland is the only East Central European country where the institutional background of regional policy is characterised by decentralisation. The regions can function as units of decision making, the voivodship contracts can harmonise the priorities of the two levels, i.e. state and regional levels.

Poland was also hit by the consequences of the economic crisis. Differences between the regions deepened, however there existed development-policy scenarios for the lagging Eastern Polish macroregion. The voivodships belonging to this macroregion are, and will continue to be after 2014, targets of regional policy with a special emphasis. This descriptive study focuses on the development of Polish regional policy and institutions, presenting remarkable and useful methods in shaping national regional policy in the future.

Lengyelország térszerkezete

A lengyel regionális politika értékeléséhez ismernünk kell azokat közigazgatási, illetve tervezési-statisztikai tércategóriákat, amelyekkel a lengyel területpolitika operálhat, valamint azokat a területi problémákat, amelyeket a területi és ágazati fejlesztéspolitikáknak együttesen kezelniük kell.

A közigazgatás 1999-es reformja Lengyelországban hármasszintű területi felosztást eredményezett, létrejöttek a vajdaságok, a járások (powiatok) és a községek (gminák). A vajdaságok nem csupán területi közigazgatási egységek, hanem regionális önkormányzatok is működnek e térszerveződési szinten. A választott és a delegált szervezetek viszonyát jogszabályok jelölik ki. A kormány részéről ki nevezett vajda (egyfajta prefektus) ellenőrzi a vajdasági önkormányzatot, amelynek választott vezetője a marsall.

Az EU-csatlakozás kapcsán kialakított NUTS 2 régiók a vajdaságok, míg a hat NUTS 1-es régiót a vajdaságok csoportjaiból alakították ki (1. ábra). A NUTS 2 szintet megjelenítő 16 vajdaság kialakításának gondolata már jóval az EU-csatlakozás előtt megjelent. A vajdaságok számát és határait alakították ki hosszas politikai csatározásokat követően. Eredetileg a szocialista Lengyelország felszámolása volt a cél (Bache 2008), ugyanakkor az 1998-ban elfogadott és 1999-ben életbe lépő reformok már a közelgő csatlakozás érdekében készültek, nem kis mértékben a Strukturális Alapokból érkező támogatások fogadásának megkönnyítésére.

Az országban 314 alsó középszintű közigazgatási körzetet, járást alakítottak ki és további 65 város rendelkezik járási joggal. A járások létrehozásáról az 1998/91. törvény döntött. Ahhoz, hogy valamely vajdaságon belül önálló járás jöhessen létre, szigorú kritériumoknak kell megfelelni. Egy-egy járás lakosságának meg kell haladnia az ötvenezer főt, minimálisan öt önkormányzatot kell magába foglalnia, továbbá biztosítania kell a megfelelő infrastruktúrát. A járási jogú városok esetében az elvárt lakosságszám százezer fő. A járás egyúttal területi önkormányzati szint is. A LAU 1-es szintet a járások képviselik, míg a NUTS 3 kategóriában a járások csoportjai (jelenleg 66) találhatók. LAU 2 szinten a törvényhatóságok állnak, szám szerint 2479 helyi önkormányzatba integrálva a településeket. A helyi önkormányzatok között akadnak önálló városok (járási jogú

1. ábra: Lengyelország NUTS 1-es és NUTS 2-es régiói
The NUTS 1 and NUTS 2 regions of Poland

NUTS 1-es régiók: 1. Központi régió; 2. Déli régió; 3. Keleti régió; 4. Északnyugati régió; 5. Délnyugati régió; 6. Északi régió.

Készítette: Fonyódi Valéria.

nagyvárosok), kisvárosok a vonzáskörzetükkel és több községből álló rurális municípiumok is.

Az ország településszerkezete és városhálózata sajátos problémákat vet fel, amelyek jórészt történelmi okokra vezethetők vissza. A térszerkezet alakulásában döntő tényező volt az ország területének nagyhatalmak közötti felosztottsága 1795–1918 között. A mai Lengyelország négy nagyrégióra osztható, melyek közül három a lengyel állam születése óta létezik. E középkorban kialakult történelmi régiók, Nagy-Lengyelország (Wielkopolska), Kis-Lengyelország (Małopolska), valamint Mazóvia (Mazowsze) együttműködése évszázadokra vezethető vissza. Sorukban közös, hogy az 1795-ös felosztást követően a három nagyhatalom (Ausztria, Poroszország, Oroszország) periferiájára kerültek, távol a hatalmi döntéshozatali centrumoktól. Három eltérő fejlettségű birodalom részeként Galícia (Małopolska, azaz Krakkó és Lemberg környéke) a Habsburg Birodalom periferiájához tartozott, Nagy-Lengyelország (Poznań és környéke) Poroszország, majd a Német Birodalom periferiáján volt, míg Varsó és Łódź az amúgy gazdaságilag elmaradott cári Oroszország legfejlettebb területei között volt említendő. A második világháborút követően a potsdami döntés értelmében a Németországtól szerzett nyugati területekkel egy újabb, viszonylag kompakt egységgel gyarapodott Lengyelország a keleti területi veszteségeket ellensúlyozandó.

A három történelmi és a negyedik, újonnan szerzett régió eltérő fejlődési modellt követ. Ha az urbanizációs folyamatokat, a tőkebefektetések arányát, valamint a külfölddel való aktív partnerségi kapcsolatok intenzitását tekintjük mérvadónak, a mai napig érzékelhető egyfajta megosztottság. Létezik ugyanis egy olyan belső periferiális törésvonal az egykori felosztott területek határvidékein, amely történelmi okokra vezethető vissza (Gál 2005; Gál, Rácz 2008; Schmidt 2012).

Az ország kelet–nyugati megosztottsága tehát ma is élő, több évszázadra visszavezethető térszerkezeti probléma Lengyelországban. Gorzelak és Jałowiecki (2002) például a Visztulától keletre eső területet Polska B-nek nevezte el, megkülönböztetve azt a folyótól nyugatra elhelyezkedő Polska A-tól, és felhívva a figyelmet a folyó határoló szerepére. A fejlettségbeli különbséget sem a szocializmusban, sem pedig a rendszerváltást követően nem sikerült felszámolni, a meglévő kétosztatúság hármásra bővült (Borkowska 2008). Ugyan számos kísérlet történt a két terület közötti fejlettségbeli különbségek megszüntetésére vagy legalábbis mérséklésére, ezek többnyire nem sikerültek. Ugyanakkor érzékelhető a nagyvárosok dinamizáló ereje, amelyben az oktatás és a kultúra szerepe elvitathatatlan (Gál, Ptáček 2011), ahogyan a több évtizedes múlttal rendelkező ipari övezetekbe irányuló elsősorban külföldi tőkebefektetések is lassan éreztetik fejlesztő hatásukat (Maciejewicz 2012)

A nyugat–kelet irányú megosztottság mellett a nagyváros és a többi országrész közötti dichotómia is jelentős. Úgyszintén történelmi fejlődés eredménye a kialakult településeloszlás. A legkisebb helyi önkormányzat 1700 fős, mindössze 600 önkormányzat népessége kisebb 5000 főnél. A legtöbb nagyváros az ország déli és nyugati területein található, a keleti és középső területek nagyvároshiányos pozícióban vannak, „üresek”. A magyarországi városhálózattal ellentétben az 50–100 ezer fős városok ritkaságszámba mennek. A közepes méretű városok fejlődését is elősegítendő vezették be 1975-ben a 49 vajdaságra épülő közigazgatási szerkezetet, amelyet 1999-ben felváltott a 16 régiós felosztás. A 49 vajdaságra való felosztás a centralizáció erősítésének szándékával született. Az így szétaprózott struktúra ellensúlyozta a nagyvárosok s nem utolsósorban a hozzájuk köthető politikai elit hatalmának megnövekedését, a potenciális „ellensúly” kialakulásának lehetőségét. Ez a 49 vajdaságot felölelő struktúra ugyanakkor továbbra is fenntartotta az egyenlőtlenséget, hiszen az egyes nagyvárosok éppúgy vajdasági központok voltak, mint a körülöttük található, nagyságrenddel alacsonyabb lélekszámmal rendelkező kisebbek. A nagyvárosok elszívó hatása érvényesült.

Lengyelország további sajátossága a policentrikusság. Az 1,7 millió főt integráló Varsó mellett volt lehetőség „ellenpólusok” kialakulására is: a két 750 ezres várost (Łódź és Krakkó) Wrocław (630 ezer), Poznań (550 ezer), Gdańsk (450 ezer) és Szczecin (400 ezer) követi a sorban, és a 350 ezres Lublin és Bydgoszcz, illetve a 300 ezres Katowice és Białystok mellett további 28 db 100–200 ezres város található az országban.

A mind népességét, mind pedig területét tekintve hatalmas uniós tagállamnak óriási területi különbségeket kellett kezelnie már a csatlakozás előtt is, de az

EU-átlaghoz viszonyított gazdasági lemaradás is komoly fejtörést okozott az uniós és hazai területpolitika számára. A lengyel GDP a csatlakozás előtt az országjelentésben közölt adatok alapján nem érte el az uniós átlagának 40%-át (EC 2003), és az egy főre jutó GDP is itt volt a legalacsonyabb a visegrádi országok közül. Biztató volt ugyanakkor, hogy a csatlakozás előtt Lengyelország volt a külföldi működőtőke szempontjából legkedveltebb befektetési célpont Kelet-Közép-Európában, a GDP volumenindexe is itt volt a legmagasabb az 1990-es bázis-évhez viszonyítva (KSH 2006), továbbá mindenképpen vonzó tényező volt az a 38 millió fős potenciális piac, amelyet Lengyelország jelentett az EU számára.

A vajdaságok közötti különbségeket az 1. táblázat szemlélteti. Lengyelország átlaga az összes vizsgált mutató esetében rosszabb, mint az európai uniós átlag. Az EU-átlagtól (26,8%) való pozitív eltérés a felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányánál figyelhető meg – egyfajta kelet-közép-európai sajátosságként – a főváros régiójának kimagasló teljesítménye mellett. Több vajdaságban, főként az ország fejlettebb felében alacsonyabb a munkanélküliség az uniós átlaghoz viszonyítva (9,6%). Rendkívül alacsony a belső K+F-kiadások aránya, hiszen az uniós átlag meghaladja a 2%-ot, Mazowieckie 1,19%-os értéke pedig csak kicsit jobb, mint a magyarországi átlag (1,17). Az egy főre jutó GDP tekintetében is

1. táblázat: Területi különbségek a lengyel régiókban (2011, %)
Spatial differences of Polish regions (2011, %)

Régió	Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya ^a	A belső K+F-kiadások a GDP arányában ^b	Munkanélküliségi ráta ^c	Az egy főre jutó GDP EU-átlaghoz viszonyított aránya ^d
Łódzkie	22,3	0,6	9,3	58
Mazowieckie	32,5	1,19	7,9	102
Malopolskie	24,9	0,93	9,4	53
Śląskie	23,1	0,55	9,2	67
Lubelskie	22,6	0,58	10,3	42
Podkarpackie	20,9	0,37	12,6	42
Świętokrzyskie	22,0	0,42	13,0	47
Podlaskie	24,4	0,21	9,3	45
Wielkopolskie	21,9	0,66	8,7	65
Zachodniopomorskie	21,4	0,22	11,8	54
Lubuskie	19,7	0,1	9,4	53
Dolnośląskie	22,9	0,53	10,6	70
Opolskie	18,5	0,23	9,4	50
Kujawsko-pomorskie	19,3	0,56	11,1	52
Warmińsko-mazurskie	19,8	0,31	9,6	46
Pomorskie	24,4	0,52	8,5	60
Lengyelország	23,7	0,68	9,6	62

Megjegyzések: a) A 25–64 éves korosztályon belül. b) 2009-es adatok. c) A 14 évnél idősebbek körében. d) PPS-ben, 2010-es adatok.

Forrás: Az EUROSTAT online adatbázisa alapján saját szerkesztés.

rendkívül rossz mutatókkal rendelkezik több lengyel vajdaság, ami az országos átlagot az EU átlagának 62%-ára húzza le.

A Varsó és tágabb környezete alkotta Mazowieckie vajdaság GDP-je eléri az uniós átlagot, az ezt követő négy vajdaság (Śląskie, Wielkopolskie, Dolnośląskie és Pomorskie) alkotta csoport fejlettsége az EU átlag 60-70 százaléka körüli, míg a legnagyobb létszámú vajdasági csoport mutatója 50 százalék fölött alakul.

A legfejletlenebb vajdaságokat (Lubelskie, Podlaskie, Podkarpackie, Świętokrzyskie, Warmińsko-mazurskie) nevezik Kelet-Lengyelországnak, amelyre a 2007–2013-as programozási időszakban (az EU kezdeményezésére) elkülönült, az infrastruktúra fejlesztését célzó kelet-lengyelországi operatív programot is kialakítottak. A térség együttesen az ország területének 32, a népességének 22, de a GDP-jének csupán 16%-át adja (SEP 2008). A lehatárolás alapját itt a régiók sajátos fejlesztési igényei adják. Ezekben a vajdaságokban jelentős a társadalom előregedése, infrastruktúrális lemaradás jellemzi őket, az országos átlagnál rosszabbak az iskolázottsági mutatók és általában az életfeltételek, beleértve a szolgáltatásokhoz, a termékekhez és a közlekedéshez való hozzáférést is, valamint minden szektorban alacsonyak a termelékenységi mutatók (NSRD 2010). A makrorégióon belül azonban jelentős különbségek fedezhetők fel a társadalmi-gazdasági fejlettség tekintetében, amit a NUTS 3 szintű területi vizsgálatok jól mutatnak. Białystok (Podlaskie), Kielce (Świętokrzyskie), Lublin (Lubelskie) és Olsztyn (Warmińsko-mazurskie) például az országos átlag 80%-át meghaladó egy főre jutó GDP-vel rendelkezik, de Kárpátalján is magasabb Rzeszów városának fejlettsége. A probléma tehát inkább úgy definiálható, hogy ezek a városi központok nem képesek dinamizálni a térségüket. A gondokat tetézi, hogy azok a vidéki térségek, amelyek a társadalmi-gazdasági fejlettséget mérő indikátorok alapján lemaradást mutatnak, szintén az ország keleti felére koncentrálódnak (NSRD 2010). A makrorégióban mindenütt magas az agrárfoglalkoztatottság (kivéve Warmińsko-mazurskie vajdaságban, ahol az ipar van vezető pozícióban) és alacsony a pénzügyi szolgáltatások aránya (CSO 2013). Az EU külső határai is ennek a térségnek a perifériális helyzetét erősítik, ahogyan a rossz közlekedési infrastruktúra (pl. az autópályák hiánya) szintén ezt a térséget sújtja.

A kelet-lengyelországi vajdaságok földrajzi helyzete, a domináns nemzetgazdasági ágazat és az intenzív gazdasági fejlődés területi mintái, az államszocialista és a rendszerváltás utáni fejlesztéspolitika prioritásai, valamint az uniós támogatáspolitikai sajátosságai (a perifériák az endogén tényezők kihasználását igényelték volna) egyaránt az egyenlőtlenségek kialakulását, illetve azok növekedését és megmerevedését idézték elő (Baranyai 2012). A regionális fejlesztési és kohéziós (uniós) erőfeszítések ellenére (amelyek azonban döntően a fejlettebb térségekbe koncentráálódtak, bár az egy főre eső támogatásarányban a fővárosi régió mellett éppen a kelet-lengyelországi régiók teljesítettek átlag felett) a legfejlettebb és legfejletlenebb régiók közötti különbség 1999 óta folyamatosan nőtt (2. táblázat). Mazowieckie és Lubelskie vajdaság GDP-mutatói között 1999-ben 2,18-szoros, 2007-ben már 2,36-szoros különbség volt (NSRD

2. táblázat: A területi különbségek változása a lengyel régiókban, 2004–2010 (%)
Changes in regional differences of Polish regions, 2004–2010 (%)

Régió	Részesedés az EU-támogatásokból ^a	GDP-növekedés ^b	Rangszám-változás ^c
Lódzkie	5,2	39,6	0
Mazowieckie	16,0	48,2	0
Malopolskie	7,5	38,3	2
Śląskie	10,0	33,3	-1
Lubelskie	5,5	35,5	1
Podkarpackie	5,9	33,8	0
Świętokrzyskie	3,4	36,5	0
Podlaskie	2,8	37,0	0
Wielkopolskie	6,5	35,9	-1
Zachodniopomorskie	4,3	33,0	0
Lubuskie	2,3	33,0	-1
Dolnośląskie	7,0	55,0	2
Opolskie	1,8	31,2	0
Kujawsko-pomorskie	3,9	32,0	-2
Warmińsko-mazurskie	5,0	31,8	-1
Pomorskie	6,4	37,4	0
<i>Lengyelország</i>	<i>100,0</i>	<i>39,1</i>	<i>-</i>

Megjegyzés: a) Részesedés az uniós támogatásokból (Kohéziós és Strukturális Alapok és Közösség Kezdeményezések) 2004 és 2012 júniusa között. b) Az egy főre eső GDP változása 2004–2010 között (2004=100%). c) A regionális egy főre eső GDP alapján számított rangsorban bekövetkezett változás 2004–2010.

Forrás: Az Eurostat online adatbázisa, a European Funds Portal és CSO 2013 alapján saját számítás.

2010), amely 2010-re 2,4-szeresre nőtt (CSO 2013). A vezető régiók közül egyedül Szilézia (Śląskie) GDP-növekedése volt lassabb, ami pozícióvesztést is okozott (átadta a második helyét Dolnośląskie régiónak, amely két helyet javított 2004 és 2010 között). A sereghajtók közül Lubelskie régió őrzi a legutolsó helyezést, igaz, 2010-ben Podkarpackie régióval megosztva, amit relatív erősödésnek jelez a rangsor.

A regionális politika térnyerése Lengyelországban

A nagyhatalmak közötti „szétosztottság” a 19–20. század fordulóján akaratlanul is elősegítette a regionális autonómia intézményrendszerének kiépülését a mai Lengyelország területén, hiszen a regionális centrumok (Varsó, Poznań, Krakkó) és a nagyipari központok (Łódź, Katowice, Gdańsk) már ekkor jelentős régió-szervezési funkciókhoz jutottak (Horváth 2008). Nem véletlen, hogy az első világháború után újjáalakult nemzeti államban a kormány elsődleges feladata a korábban különböző gazdasági terekhez tartozó országrészek kohéziójának

megszervezése lett. Az azóta kisebb kihagyásokkal (pl. második világháború, koncentrált nehézipari fejlesztések) folyamatosnak mondható *regionális ki-egyenlítő törekvések* ellenére az infrastrukturális, történelmi-gazdasági különbségek még ma is nyomot hagynak a lengyel térszerkezeten.

A területi problémákat látva nem meglepő tehát, hogy a rendszerváltást követően a *területpolitika fokozatosan megerősödött* az országban. Míg az ezredfordulót megelőzően a kelet-közép-európai országok közül a területpolitika harmonizációjában Magyarország számított az eminens tanulónak, a lengyelek pedig az országjelentések szerint leghátul kullogtak (Horváth 1998), ezt a „lemaradást” Lengyelország hamar lefaragta. Akkoriban – hazánkkal ellentétben – nem volt területfejlesztési törvény, nem volt országos területfejlesztési tanács, nem volt nemzeti regionális fejlesztési stratégia, ahogyan önálló területfejlesztési minisztérium sem alakult. Az akkori lemaradásból azonban hamarosan – kelet-közép-európai mércével mérve – „különutas” lengyel megoldás született, hiszen a harmonizációs követelményekre született válaszok és az uniós pénzek fogadására kiépített intézményrendszer Lengyelországban tényleges területi és intézményi reformokat eredményezett.

A siker hátterében az 1999 utáni közigazgatási reform húzódozott meg, amelyet követően felgyorsultak a területpolitika intézményrendszerének kiépítésére tett lépések. Az újonnan alakult vajdaságok választott önkormányzatai – szemben a hazai regionális fejlesztési tanácsokkal – nem csupán a támogatáspolitikát kijelölt, bizonyos minimális források elosztására feljogosított szereplői, hanem a tényleges decentralizáció révén a helyi társadalom- és gazdaságfejlesztés szereplői is egyben. A francia mintára kialakított tervszerződések rendszere megerősíti a vajdaságokat ebben a szerepkörben, a területi önkormányzatok – noha nem túl jelentős mértékű – önálló forrásai is döntési szabadságot jelentenek, ahogyan az alulról építkező, a régiók bevonásával készülő nemzeti fejlesztési tervek is a regionális érdekek érvényesítését támogatják.

A lengyel regionális politika sajátossága, hogy az óriási területi különbségek és a markánsan megjelenő válságtérsegek ellenére sem határoztak le a fejlesztéspolitika számára kedvezményezett térségeket (Horváth 2008). Az ágazati minisztériumok egyedi döntéseket hozhattak, ami nem támogatta a fejlesztéspolitika koncentrációját.

Az ágazati politika ugyanakkor Lengyelországban is differenciált területileg. A munkaügyért felelős minisztérium például lehatárolta a munkanélküliség szempontjából legveszélyeztetettebb területeket, amelyeket kiemelten kezelt az ágazati beavatkozások során. A magas munkanélküliséggel rendelkező térségeket először 1990-ben azonosították, 1993-ban már több mint 600 helyhatóság szerepelt a listán. Később bevezették a növekvő munkanélküliséget mutató térségek kategóriáját is (Rechnitzer 2006). A rendszerváltás utáni első regionális politikai beavatkozásnak éppen a magas strukturális munkanélküliséggel küzdő térségek állami támogatása tekinthető (MRD 2011).

1994-ben a minisztertanács *különleges gazdasági övezetek* létrehozásáról döntött, amelyekben adókedvezményeket kínálnak a beruházások vonzása és a vállalkozá-

sok leteleptése érdekében a strukturális munkanélküliség sújtotta térségekben (szerkezetváltáson áteső, egy-egy nagyváros körül található, „lakatlan” régi ipari térségek), az állami támogatások koncentráálásával. Az övezetek célja a helyi, térségi gazdaság fejlesztése, új műszaki és technológiai megoldások elterjesztése, az export növelése, az előállított termékek és a nyújtott szolgáltatások versenyképességének a növelése, a barnamezős beruházások ösztönzése, új munkahelyek teremtése és a természeti erőforrások környezettudatos hasznosításának elősegítése (KPMG 2009). Az övezeten belüli támogatás mértéke függ a térségi munkanélküliségi mutatóktól (minél magasabb, annál kisebb beruházások is támogathatók), a tervezett beruházás helyétől (az elmaradott térségekre kedvezőbb feltételek vonatkoznak), illetve a tervezett fejlesztés ágazati besorolásától (kevésbé szigorú kritériumok vonatkoznak azokra az innovációs, kutatás-fejlesztési és egyéb preferált szolgáltatásokra, amelyeket a rendelet kiemelt beruházásként kezel) (Baranyai 2012).

A kijelölt 17 övezetből 1998-ra 15 vált működésképpé, amelyből kettő összeolvasásával mára 14 maradt, mindeközben az övezetek engedélyezett összterületét fokozatosan bővítették: az 1994-es nyolcezer hektárról előbb 12 ezer hektárra (2006), majd 2008-ban 20 ezer hektárra emelték a bevont befektetési területeket. A 2008-as törvénymódosítás óta a térségek kialakítását, valamint a különleges gazdasági övezet fejlesztési tervét társadalmi-gazdasági hatáselemzés előzi meg (Baranyai 2012; KPMG 2009).

Az övezet olyan hazai vagy külföldi befektetőknek jelenthetett támogatást (adókedvezményt, infrastruktúrát, adminisztrációs könnyítést), akik a kijelölt ipari válságtérségekben vagy agrártérségekben beruházást indítottak. A ma működő 14 övezetben továbbra is speciális, ugyanakkor EU-konform kedvezményekben részesülhetnek a befektetők – egyre csökkent az adókedvezmények és nőtt a közvetlen támogatások szerepe (KPMG 2009) –, noha a szűkülő nemzetállami mozgástérre válaszul az övezetek szerepét fokozatosan átveszik az ipari parkok (Lux 2008).

2007-től, az uniós támogatások miatt mégis lehatároltak egy kedvezményezett térséget, mégpedig az öt legelmaradottabb régió kiemelésével a már említett *kelet-lengyelországi makrorégiót*, amely önálló operatív programmal, így elkülönült uniós támogatással rendelkezik.

A lengyel uniós csatlakozás nem csupán a kedvezményezett térségek kijelölésénél, de a regionális politika és intézményei kialakítása során is meghatározó vezérlő elv és egyben katalizátor volt. Nem véletlen, hogy a csatlakozási tárgyalások alatt az ezredfordulót követően gyorsultak fel az események.

Mivel területfejlesztési törvény az ezredforduló előtt nem született, 1999 pedig gyökeres változásokat hozott a regionális önkormányzatok kiépülésével, a harmonizációs elvárásokhoz igazodó regionális fejlesztési politika jogi, intézményi és programkeretét a *regionális fejlesztés támogatásáról szóló törvény* (2000) végrehajtásával kapcsolatos intézkedések adták. E törvény értelmében felállították a *Regionális Politikai Tanácsot*, amely a miniszterelnök véleményező és tanácsadó szerve volt (egészen 2004-ig), s amelynek tagjai tudósokból és a parlament

képviselőiből kerültek ki. Elkészült a Nemzeti regionális fejlesztési stratégia (2001–2006), amely irányvonalakat és prioritásokat, valamint a támogatott területek megkülönböztetésére vonatkozó általános szabályokat írt elő. Bevezették továbbá a vajdasági szerződés intézményét. Nemzeti támogatási programot dolgoztak ki, amely a vajdasági szerződések alapjául szolgált 2001–2003 között (Rechnitzer 2006).

A *tervszerződéseket* (vajdasági szerződéseket) a regionális fejlesztési támogatásokban használják Lengyelországban. Ennek keretében a regionális önkormányzatok állami támogatást kapnak a regionális stratégiában és programokban foglalt célkitűzések végrehajtásához. A szerződést lényegében a minisztertanács és a regionális önkormányzatok kötik egy évre, minden évben felülvizsgálva a programok helyzetét.

A *tervszerződés* a regionális programokban foglalt feladatok végrehajtási hatókörét, eljárásrendjét és feltételeit rögzíti, legyenek azok állami támogatású, az ágazati minisztériumok által támogatott és a regionális önkormányzatok által finanszírozott vagy egyéb (cél)feladatok. A *tervszerződés*ek legfőbb célja az ország és a régiók társadalmi-gazdasági fejlődésének elősegítése, mégpedig a versenyképesség, az életszínvonal, a gazdasági és a területi kohézió (nemzetközi és nemzeti szinten egyaránt) erősítése révén. A *tervszerződés*ek legfontosabb eredménye, hogy azokra a célkitűzésekre koncentrálja a fejlesztési forrásokat, amelyek a regionális stratégiában és a *tervszerződés*ekben szerepelnek. A *tervszerződés* intézménye garantálja továbbá a regionális célok integrálódását a nemzeti stratégiai dokumentumokba. Ugyanakkor a *tervszerződés*ekkel szemben felhozott leggyakoribb érv a megfelelő mértékű, tényleges fejlesztési mozgásteret adó saját regionális források és az elkülönült regionális fejlesztési alapok hiánya, ami lényegében a központi akarat végrehajtóiá teszi a vajdasági önkormányzatokat.

A szerződés tartalmazza többek között a teljesítés határidejét, a feladatok koordinációs tervét, a feladatok végrehajtásában résztvevők körét, a költségeket, valamint a források eredetét. A fentiekén túl tartalmaznia kell az ellenőrzés alapelveit és a dokumentumban foglaltak végrehajtására vonatkozó értékelési rendszert is. A szerződésben szereplő források származásukat tekintve sajátos összetételt mutatnak: megjelennek benne a központi költségvetésből érkező összegek és céltámogatások, a területi önkormányzatok büdzséjéből érkező pénzek, az európai uniós források és a magánszektor forrásai is.

A regionális kormányzat két regionális politikai dokumentumot készít el, amelyek a kormányzat felé benyújtott támogatási igény alapját képezik. Az egyik a régió fejlesztési stratégiája, amelynek kidolgozásakor az országos stratégiai célkitűzésekkel összhangban kell megfogalmazni a fejlesztési irányokat (pl. örökségvédelem, identitástudat). A másik kötelezően benyújtandó dokumentum pedig a regionális program, amely a fent említett stratégia végrehajtási eszköze (Rechnitzer 2006).

2001 és 2006 között a vajdasági szerződés volt az állami támogatások nyújtásának meghatározó kerete. A minisztertanács a 2000–2003 közötti évekre egy

(első generációs), majd 2004-re egy újabb szerződést kötött minden, azt kezdeményező vajdasággal (ez utóbbiak a második generációs vajdasági szerződések). Míg 2004–2006-ra egyetlen integrált regionális program készült az országban, addig 2007-től már régióként készültek operatív programok, így 2007 után az európai uniós finanszírozású regionális operatív programok és azok pénzügyi tervei is részét képezik a megállapodásnak (ezek a harmadik generációs tervszerződések). Ez teszi lehetővé, hogy a regionális operatív programok irányító hatóságai a választott regionális önkormányzatok hivatalai legyenek.

A korábbi tervszerződési gyakorlattal szemben, amikor a regionális önkormányzatok és a központi hatalom szerződése azt tartalmazta, hogy a régiók által meghatározott célkitűzésekhez a kormány mekkora pénzügyi fedezetet biztosít, 2013-tól a tervszerződés a regionális célkitűzésekhez és a központi kormányzati regionális politikai célkitűzésekhez egyaránt igazodó legfontosabb projekteket és azok finanszírozását tartalmazza. A szerződésekbe foglalt projektek többsége a stratégiai beavatkozások körét gyarapítja (azaz kiemelt projekt). Ezt biztosítja a beavatkozások területi és tematikus fókuszálása (MRD 2011). A vajdaságoknak ún. integrált regionális keretprogramokat kell készíteniük, elhelyezve a régió célkitűzéseit az ágazati, a regionális és az uniós támogatáspolitikai rendszerében, jelezve a tervszerződésekbe beemelni kívánt legfontosabb elemeket, kihagyva viszont azokat a területeket, amelyek a központi politika támogatását élvezik (NSRD 2010).

Területfejlesztési intézményrendszer

A *minisztertanács* az állami regionális fejlesztési politika általános koordinációjáért felel, például elfogadja a Nemzeti regionális fejlesztési stratégiát és annak végrehajtási rendeleteként a támogatási programot, illetőleg közreműködő fél a vajdasági szerződésekben is.

1990-t követően a területi tervek készítéséért az Állami Tervhivatal felelt, a területfejlesztés feladatán azonban több minisztérium osztozott (Horváth 1998). A tervhivatal készítette el 1996-ban Lengyelország 2010-ig szóló gazdaság- és társadalomfejlesztési programját is, amelyben első alkalommal került sor a területfejlesztés elemeinek, hosszabb távú céljainak és a nemzetközi együttműködések jelentőségének megfogalmazására. Az 1990-es évek közepétől regionális politikai kormányközi munkacsoportok működtek az országban, az évtized második felétől pedig elindult a regionális politika önálló ágazati területté válása. 1997 és 2000 között a Gazdasági Minisztérium (1998-tól önálló regionális fejlesztési osztállyal), 2000–2001-ben a Területfejlesztési és Építésügyi Minisztérium, majd 2005-ig megint a – közben kétszer átszervezett – Gazdasági Minisztérium volt a területfejlesztés felelőse az országban. 2005 óta viszont tartósan a *Regionális Fejlesztési Minisztérium* a regionális fejlesztési intézményrendszer csúcsszerve (MG 2011; MRR 2011). A minisztérium felel a nemzeti

fejlesztési stratégiák kidolgozásáért és végrehajtásáért, ami magában foglalja az ország területi felosztását, kategorizálását és az EU-támogatások menedzsmentjét is. Feladata még a vajdasági szerződések tényleges egyeztetése, az ágazatközi koordináció a nemzeti fejlesztési terv céljainak elérése érdekében. Felelős továbbá a támogatási program és a vajdasági szerződések megvalósításának ellenőrzéséért és értékeléséért, valamint a Strukturális és Kohéziós Alappal összefüggő programozásért, ellenőrzésért és végrehajtásért.

A vajdasági önkormányzat felelős a vajdaságban a regionális politika kidolgozásáért és annak megvalósításáért, a regionális fejlesztési stratégiák és programok kidolgozásáért és végrehajtásáért. A vajdasági közgyűlés fogadja el a regionális stratégiai dokumentumokat, köti meg a vajdasági szerződést.

A marsall képviseli a régiót, felel továbbá a régió gazdasági működéséért, növekedéséért, a lakosság életkörülményeinek javulásáért. Az operatív tevékenységek nagy részét a marsall hivatala végzi, amely egyben a regionális operatív programok irányító hatósága.

A vajda az állami szervek vajdasági szintű képviselője. Tevékenységét a minisztertanács elnöke, valamint az egyes szakminiszterek felügyelik. Hatáskörét és feladatait a vajdasági államigazgatásról szóló 1998-as törvény szabályozta, melyet 2009 januárjában módosítottak. (Schmidt 2010). Hatáskörébe tartozik az állami és Európai Unióval kapcsolatos feladatok vajdasági szintű felügyelete, de koordinálja például az infrastrukturális beruházásokat, ellenőrzi az új beruházások és a környezetvédelmi előírások illeszkedését is. A vajda vezeti az állami feladatok végrehajtására létrehozott vajdasági hivatalt.

Valamennyi régióban alakultak *regionális fejlesztési ügynökségek*, illetőleg sok településen helyi szinten is működnek ilyen szervezetek. A regionális fejlesztési ügynökségek feladata a régiók promóciója, a régió gazdasági és társadalmi ösztönzése, a kis- és középvállalkozások támogatása, az innovációfejlesztés és az együttműködés-építés a kormányzat, a tudomány és a kis- és középvállalkozások között. Konzultációs, a kis- és középvállalkozásokra vonatkozó képzési, információszolgáltatási és technológiatranszfer-szerepük is van.

A *helyi önkormányzatok és a járásek* az alapvető közfeladatok ellátásában vesznek részt. Témánk szempontjából fontos funkciójuk a helyi rendeletalkotás (pl. a területhasználatra, helyi adókra vonatkozó rendeletek) és a helyi fejlesztési tervek elfogadása, amelyekre a regionális fejlesztési tervek épülnek. Saját bevételeik terhére helyi fejlesztési tevékenységet is folytatnak, fejlesztési szervezetet alapíthatnak, önálló helyi fejlesztési övezeteket alakíthatnak ki (a különleges gazdasági övezeteken kívül).

A *Lengyel Információs és Befektetési Ügynökség* az országba irányuló külföldi tőkebefektetések koordinációjára létrehozott állami hivatal, amely 2003-ban alakult az 1991-ben alapított állami promóciós és az 1992-es születésű állami külfölditőke-befektetési ügynökség egyesülésével. Szemben az ír példával (Enterprise Ireland) vagy a magyar gyakorlattal (Nemzeti Külgazdasági Hivatal), a hivatal nem célozta a hazai vállalatok külföldi befektetéseinek vagy exporttevékenységének

támogatását. Azt egy elkülönült ügynökség, a *Lengyel Vállalkozásfejlesztési Ügynökség* végzi, mégpedig 2000 óta. Ez utóbbi szervezet tagja az Enterprise Europe Networknek is, amelyet az Európai Bizottság hívott életre az európai országokban működő több száz vállalkozásfejlesztési szervezet hálózatba integrálásával.

16 regionális és közel 340 helyi *munkaügyi központ* segíti a foglalkoztatási problémák kezelését, valamint a helyi és a regionális munkapiac igényeire reagáló helyi eszközök megtalálását (Ostrowska 2008).

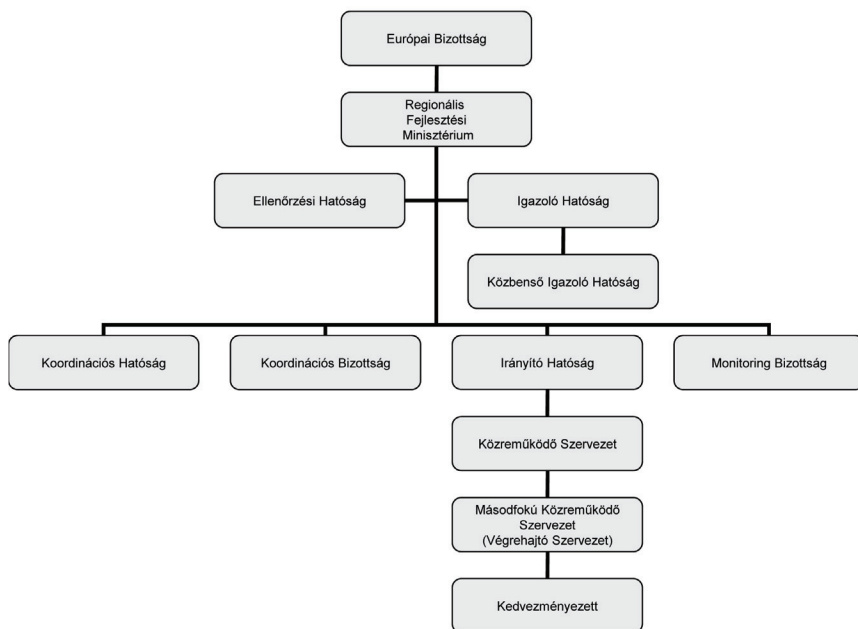
Az uniós csatlakozással megnyíló strukturális és kohéziós források miatt ki kellett építeni az azok fogadására, menedzselésére, ellenőrzésére és monitoringjára képes szervezetet. Ez az igény nagyrészt összefonódott a területi közigazgatás átalakításával, így az 1999-es közigazgatási reform során kiépített vajdasági önkormányzatok kiemelt szerepet kaptak a Strukturális Alapok menedzsmentjében.

Lengyelország a Strukturális Alapokhoz 2004–2006-ban az ágazati, a határ menti együttműködési, a technikai segítségnyújtási operatív programokon kívül egyetlen integrált regionális operatív programmal kapcsolódott. A regionális program a források 23%-át fedte le, kb. 3 milliárd euró összegben. A programot akkor a Regionális Fejlesztési Minisztérium irányította a 16 vajdasági önkormányzattal együttműködésben. A regionális operatív program kétségtelen hozzájáró volt a regionális szintű intézményi kapacitás kiépülése a vajdaságokban, amelynek köszönhetően 2007-től tovább mélyült a Strukturális Alapok menedzsmentjének decentralizációja.

2007-re elkészült valamennyi vajdaság önálló regionális operatív programja, amelyeket a vajdasági önkormányzatok irányítanak (a menedzselő, közreműködő szervezet azonban régióként változik). Ide csoportosították az összes uniós forrás 25%-át, tehát többet, mint az előző periódusban (MRD 2010). A vajdasági tanácsokhoz került továbbá a humán tőke operatív program decentralizált része is. Területi szempontból érdekes megoldás az öt legfejletlenebb vajdaságra (Podkarpackie, Świętokrzyskie, Lubelskie, Podlaskie, Warmińsko-mazurskie) kidolgozott kelet-lengyelországi makroregionális operatív program, amelyre a Strukturális Alapok forrásainak 3%-át fordítják (MRD 2010). A fent említett három regionális vonatkozású (valamint a szokásos technikai segítségnyújtási) operatív programon kívül egy infrastrukturális-környezeti és egy innovatív gazdasági operatív program készült az országban. E programok menedzselésére átalakult a Strukturális Alapok intézményrendszere is (2. ábra).

Az átalakulás ellenére a Regionális Fejlesztési Minisztérium maradt a Strukturális Alapok irányítási rendszerének csúciszerve. Mind az öt nemzeti operatív programot vezető irányító hatóság a Regionális Fejlesztési Minisztériumon belül található, míg a regionális operatív programok irányító hatóságai a marsallok hivatalain belül működnek. Az igazoló hatóság a regionális fejlesztési miniszter által alapított elkülönült szervezeti egység (a minisztérium igazoló hatósági osztálya). A regionális operatív programok esetében az igazoló hatóság – a tervszerződéssel összhangban – kötelezettségeinek egy részét átadja a vaj-

2. ábra: A Strukturális Alapok irányítási rendszere Lengyelországban
The Polish management system of Structural Funds

Forrás: European Funds Portal, 2010.

dasági hivataloknak (ezeket közbenő igazoló hatóságoknak nevezik). Valamennyi operatív program esetében a Közpénz-ellenőrzési Főfelügyelőség, azaz a Pénzügyminisztérium elkülönült egységeként működő, az EU pénzügyi érdekeinek védelméért felelős szervezet látja el az ellenőrzési hatósági feladatokat. A főfelügyelőségnek alárendelten működnek az uniós pénzek felhasználásáért felelős auditáló egységek, továbbá a régiók auditáló hivatalai.

A Strukturális Alapok lengyel intézményrendszerének sajátossága – kelet-európai szemmel nézve –, hogy nem létezik elkülönült intézményrendszer az uniós források fogadására (mint például a hazai Nemzeti Fejlesztési Ügynökség), valamint hogy a decentralizáció eredményeképp a regionális szereplőket be tudja vonni a döntési, forráselosztási folyamatba.

Összegzés

A lengyel regionális politika különlegessége, hogy központi, koordináló szerepet tudott kivívni az ágazati minisztériumok között. A területi kérdések súlyát jelzi az önálló és stabil regionális politikai minisztérium helyzete a lengyel központi irányítási rendszerben.

Lengyelország az egyetlen a kelet-közép-európai országok közül, ahol a *közigazgatási reform és a területfejlesztési intézményrendszer-építés párhuzamosan és koherens módon zajlott*. Itt nem találjuk a Kelet-Közép-Európában megszokott területfejlesztési tanácsok nyomait, máig nem született területfejlesztési törvény, ahogyan nem alakult a Strukturális Alapok fogadására kiépített önálló intézmény sem. Helyette a tényleges decentralizáció eredményeként a régiók valódi döntési jogokkal, fejlesztési forrásokkal, alulról építkező fejlesztési programokkal, valamint az azok végrehajtását garantáló tervszerződésekkel rendelkeznek. A fejlesztési források a jó irány ellenére ugyanakkor még mindig inkább centralizáltak tekinthetők és nem elégségesek önálló, az ágazati politikáktól független fejlődési utak kijelöléséhez. Az *alulról építkező regionális tervezés* képes ugyanis a régióbeli települések fejlesztési elképzeléseit összefogni, a régió céljait szolgáló prioritásokat meghatározni és összeegyeztetni azokat a nemzeti szintű tervekkel, valamint a helyi szereplőket és a magánforrásokat aktivizálni egy-egy közös fejlesztési cél érdekében.

Lengyelország jó példája annak, hogyan lehet a területfejlesztés feladatát a felülről vezérelt módtól az önkormányzati szektor felé, az alulról építkező mód felé vinni. Mindez növeli a fejlesztéspolitika legitimációját és erősíti annak integrációját is, ami a megvalósult sikeres fejlesztésekkel és a térségek fokozódó abszorpciók képességével bizonyítható. A területfejlesztés tehát egyre jobb körülmények között tudja használni – nem mellesleg egyre kifinomultabb – eszközeit, ami a sikeres beavatkozás esélyét növeli.

Mindeközben a háttérben a GDP-adatok mélyülő különbségeket mutatnak az országon belül, bár a válság az ország elmaradottabb régióit – azok gazdasági szerkezete miatt – kevésbé vetette vissza, és a viszonylag zárt gazdaságú Lengyelországban volt a legkisebb a gazdasági visszaesés mértéke az Európai Unióban: a GDP növekedése 1,6%-os volt 2009-ben, amelyet 2010–11-ben még 4% körüli, de 2012-ben már csak 2%-os növekedés követett (Eurostat 2013). Tény, hogy az ország lemaradása az uniós átlaghoz viszonyítva folyamatosan csökkent, ugyanakkor az országon belüli különbségek rögzülni látszanak. Emellett Kelet-Lengyelország továbbra is az EU egyik problematikus területe maradt. Nem véletlen, hogy a 2014-től kezdődő programozási időszakban a tervek szerint folytatódik a makrorégió kiemelt, programszintű kezelése.

Tanulság lehet a hazai területfejlesztés számára, hogy nem árt bizonyos fokú *stabilitás* a területfejlesztés szabályozása és intézményrendszere terén, továbbá hogy egy tényleges decentralizációs folyamat végeredményeként ki lehetne használni az *alulról építkező tervekben* és kezdeményezésekben rejlő lehetőségeket. A stabilitás árán meg lehetne őrizni az egyes területfejlesztési intézményeknél, közreműködő szervezeteknél felhalmozódó tudást is. Végül, de nem utolsósorban időt kellene biztosítani a helyi, térségi szereplőknek a területfejlesztési tervezésbe és folyamatokba való bekapcsolódásra, hiszen Lengyelországban – velünk szemben – az alulról építkezés számos hozzáadott értékét ki tudják aknázni.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj és az Új térformáló erők és fejlődési pályák Kelet-Európában a 21. század elején c. OTKA-kutatás (104985) támogatásával készült.

Irodalom

- Bache, I. (2008): *Europeanization and multilevel governance: Cohesion policy in the European Union and Britain*. Rowman & Littlefield, London
- Baranyai N. (2012): *Lengyel területfejlesztési szakirodalmi szemle. Háttér tanulmány, kézirat*. Székesfehérvár
- Borkowska, I. (2008): *Polska polsce nierówna*.
<http://wiadomosci.polska.pl/specdlapolski/article,,id,331312.htm> Letöltés: 2009. június 10.
- CSO [Central Statistical Office] (2013): *Statistical yearbook of the regions - Poland, 2012*. Warsaw
- EC [European Commission] (2003): *Comprehensive monitoring report on Poland's preparations for membership*. Brussels
- European Funds Portal Poland*. http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/english/Strony/European_funds.aspx Letöltés: 2010. október 10.
- Eurostat (2013): *Database of Eurostat*. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> Letöltés: 2013. március 28.
- Gál Z. (2005): Az egyetemek szerepe a regionális innovációs hálózatokban In: Buzás N. (szerk.): *Tudásmenedzsment és tudásalapú gazdaságfejlesztés*. JATEPress, Szeged, 269–292.
- Gál, Z., Ptáček, P. (2011): The role of mid-range universities in knowledge transfer in non-metropolitan regions in Central Eastern Europe. *European Planning Studies*, 9., 1669–1690.
- Gál, Z., Rácz, Sz. (szerk.) (2008): Socio-economic analysis of the Carpathian area. *Discussion Papers Special*, CRS HAS, Pécs
- Gorzela, G., Jałkowiecki, B. (2002): Unity or division of the continent? *Regional Studies*, 4., 409–419.
- Horváth Gy. (1998): Az átmenet regionális hatásai Kelet-Közép-Európában. *Területi Statisztika*, 4., 295–318.
- Horváth Gy. (szerk.) (2008): *Az új közép-európai uniós tagországok és a szomszédos országok regionális intézményrendszere és azok szerepe a kohéziós politika végrehajtásában*. Kutatási zárótanulmány. MTA RKK, Pécs
- KPMG (2009): *A guide to special economic zones in Poland*. Warszawa
- KSH [Központi Statisztikai Hivatal] (2006): *Mérlegen Kelet-Közép-Európa 15 éve*. KSH, Budapest
- Lux G. (2008): Az ipari parkok szerepe a területi versenyképességben. In: Buday-Sántha A., Zemplényiné Bartha J. (szerk.): *Évkönyv 2008*. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs, 196–211.
- Maciejewicz, P. (2012): *Polska B coraz bardziej be* http://wyborcza.pl/jakurzadzicswiat/1,129508,13113689,Polska_B_coraz_bardziej_be.html?as=2 Letöltés: 2013. április 19.
- MG (2011): *Dotychczasowi ministrowie gospodarki. Biuletyn informacji publicznej*. <http://bip.mg.gov.pl/Historia/former/Jacek+Piechota.htm#ControlProp4#> Letöltés: 2011. április 19.
- MRD [Ministry of Regional Development] (2010): *Brochure about the Ministry of Regional Development*. http://www.mrr.gov.pl/english/Documents/Broszura_MRR_ENG_PREVIEW_OST.pdf Letöltés: 2012. április 30.
- MRD [Ministry of Regional Development] (2011): *Regional policy in Poland*. Warszawa
- MRR (2011): *Poprzedni minister rozwoju regionalnego*. http://www.mrr.gov.pl/ministerstwo/ministrowie/poprzedni_ministrowie/strony/poprzedni_ministrowie.aspx Letöltés: 2011. április 19.

- NSRD (2010): *National strategy of regional development 2010–2020: Regions, cities, rural areas*. Warsaw. http://www.mrr.gov.pl/english/Regional_Development/Regional_Policy/NSRD/doc_str/Documents/KSRR_EN_1_DKS.pdf Letöltés: 2012. április 30.
- Ostrowska, C. (2008): *Decentralisation and co-ordination: the twin challenges of labour market policy*. OECD Conference, Making labour market policy more flexible while preserving accountability panel. Venice
- Rechnitzer J. (szerk.) (2006): Magyarország szerepvállalási lehetőségei a kelet-, közép- és délkelet-európai területfejlesztési együttműködésekben. MTA Regionális Kutatások Központja Nyugat-magyarországi Tudományos Intézetének Közleményei, 173. MTA RKK, Győr
- Schmidt A. (2010): *Törésvonalak és területfejlesztés Lengyelországban – adottságok, szereplők, intézmények, perspektívák*. Doktori értekezés. PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola Politikatudományi Program, Pécs
- Schmidt A. (2012): *Törésvonalak Lengyelországban*. In: Kákai L., Glied V. (szerk.): *Mesterek és tanítványok – Pécsi Politikai Tanulmányok VII*. Publikon, Pécs, 135–145.
- SEP (2008): *Strategy for socio-economic development of Eastern Poland until 2020*. Ministry of Regional Development, Warsaw http://www.polskawschodnia.gov.pl/English/Documents_PORPW/Documents/Stratega_PW_EN_09_04_2009.pdf Letöltés: 2012. április 30.

TÉR ÉS TÁRSADALOM | *SPACE AND SOCIETY*